

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

בא (חלק יא — שיחה ב)

יוצא-לאור למחזור הראשון מלימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת בא, ד"ו"ד שבת, ה'תשפ"א (ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

שבעים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע

LIKKUTEI SICHOT

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

בא ב *

טעמא בבבלי נלמד הוא מהפסוק „פדה תפדה“, ובירושלמי – מהפסוק שב־פרשתנו?

ב. והנה יש הפרש, בתוכן ובענין, בין הציווי של פדיון הבן האמור בפרשתנו ובין זה הנאמר בפ' קרח: (א) בפרשתנו נאמר „וכל בכור אדם בבניך תפדה“, „וכל בכור בני אפדה“, – מפורש בה שהאב הוא שצריך לפ־דוֹת את בנו הבכור, משא״כ בפ' קרח שנאמר סתם: „אך פדה תפדה את בכור האדם“. (ב) בפרשתנו בא הציווי בהמ־שך להענין דציאת מצרים, והוא הטעם לציווי זה: „ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצ־רים .. על כן .. כל בכור בני אפדה“; בפ' קרח נאמר פדה״ב בפרשת מתנות כהונה (ובהוספת פרטים: „מבן חודש“, „חמשת שקלים“¹⁰).

ועפ״ז יל״פ טעם ההפרש שבין הבבלי והירושלמי בנוגע למקורו של הדין באם לא פדאו אביו שהבן חייב לפדות א״ע, אלא שיש להקדים פירוש וביאור הסיום דמסכת פסחים בענין פדיון הבן.

ג. בסוף מס' פסחים איתא: „ר' שמלאי אקלע לפדיון הבן, בעו מיני: פשיטא על פדיון הבן אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך, ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כהן מברך או אבי הבן מברך – כהן מברך דקמטי הנאה

א. מהפסוק „וכל בכור אדם בבניך תפדה“ שבפרשתנו: למדין בירושלמי² (נוסף על עצם חיוב האב לפדות את בנו בכורו³) שאם לא פדה האב את בנו, חייב הבן לפדות את עצמו⁴ (כשיגדיל⁵). אמנם בבבלי⁶ למדין דין זה מהפסוק „פדה תפדה גו״ל הנאמר בפ' קרח⁸.

וצריך להבין: (א) מאי בינייהו מ־איזה פסוק ילפינן שאם לא פדאו אביו חייב לפדות עצמו; (ב) מאי

(*) וסיום מסכת פסחים.

1 יג, יג.

2 קידושין פ״א ה״ז.

3 וכן הוא בקה״ר פ״ט, ט. אבל בבבלי (קידושין כט, א) למדו שהאב חייב לפדות את בנו מפסוק (תשא לה, כ) „כל בכור בניך תפדה“ (וראה בתו״ש פ' בא שם אות קעח). וראה לקמן סוף הערה 19.

4 „אדם מיותר, קרי ב'י וכל בכור אדם עצמו או בבניך תפדה“ (קה״ע בירוש' שם). נמכילתא (עה״פ) וביל״ש (רמז רכה) למדין מהכתוב „וכל בכור בני אפדה“ שבפרשתנו (יג, ט).

5 פרש״י על הרי״ף קידושין שם. רמב״ם הל' בכורים פ״א ה״ב. טוש״ע יו״ד סי' שה סט״ו.

וראה פתחי תשובה שם.

6 קידושין שם.

7 כ״ה הגירסא בגמרא, וכן הוא בב״י ובדרישה יו״ד סי' שה. רדב״י (לרמב״ם הל' בכורים פ״א ה״ב). לבוש שש״ה סי״ עץ יוסף לתנחומא פרשתנו יב (ובפשטות הכוונה היא ליתורא דקרא). אבל ראה פירוש רש״י (קדושין שם) ד״ה תיפדה ובכ״ז שם (אבל גם בפרש״י יל' שהכוונה היא להפסוק דפ' קרח כמו שהובא בקה״ע לירוש' שם. וראה מהרש״ל ומהרש״א בפרש״י). ר״ן ד״ה לפדותו. הל' בכורות להרמב״ן פ״ח. רי״ט אלגזי שם סע״ז (וראה בהמובא בתו״ש בא שם אות קפ).

8 יח, טו.

9 יג, טו.

10 יח, יח.

ל' מי מברך שהחיינו כיון שע"י שניהם נעשית המצוה והכהן הרי (גם) מטי הנאה ליד'.

אבל יסוד פירושו זה – שהספק של ה"בען מיני" אינו אלא מדיוק הלשון על פדיון הבן – אינו מתיישב כ"כ בסגנון והמשך הענין בגמרא:

(א) מה"ניגוד": פשיטא כו' ברוך כו' כהן מברך או אבי הבן כו' – משמע דהפשיטותא היא באותו הנושא שבו הבעיא (המברך).

(ב) אם עיקר ההדגשה הוא (לא בזה דפשיטא שהאב הוא המברך על הפדיון, אלא) בנוסח הברכה – א"כ הול"ל בסדר הפוך: "פשיטא (ש)אבי הבן מברך (בנוסח) על פדיון הבן", ולא כפי שהוא לפנינו "פשיטא על פדיון הבן כו' אבי הבן (הוא ה)מברך", דמשמע דלא נחתי לדייק בהברכה, אלא מי הוא המברך¹⁵.

(ג) הול"ל בקיצור: כיון דעל פדה"ב מברך על פדה"ב ברוך שהחיינו כו' כהן מברך כו'.

וא"כ הדרא קושי' לדוכתא, מה טעם להקדמה שאבי הבן מברך על פדיון הבן?

וצונו על פדה"ב – מדגיש שיש כאן ב' ענינים נפרדים והא' נצטווה על הב' (ע"ד "להזהיר גדולים על הקטנים"). ועפ"ז (שהפד' וכיו"ב שברכתם ב"על" ענין נפרד מהאדם שנצטווה עלי') – אפשרי גם ע"י שליח; שייך יותר כשהאב פודה את בנו, משא"כ כשהבן פודה את עצמו (ראה לקמן הערה 18); ברכת עיקר מצות תפלין (מצוה שבגופו), "להניח תפלין" וההוספה – על מצות תפלין, ואכ"מ. וראה אנצק' תלמודית ערך ברכת המצות. וש"נ.

(15) וכדמוכח עוד יותר מל' הרא"ש (והרי"ה) "על פדיון הבן ודאי האב מברך".

ליד' או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה¹⁰? לא הוה ביד'. אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ל' אבי הבן מברך שתיים. והלכתא אבי הבן מברך שתיים".

וצריך להבין: הרי הבעי"א "כהן מברך או אבי הבן מברך", היא רק בנוגע לברכת "שהחיינו" – ומה מקום להקדמה (ודמילתא – דפשיטא) "פשיטא – על פדיון הבן כו' אבי הבן מברך"?

והנה קושיא זו הקשה בצ"ח, ומתריך דהכוונה בזה להדגיש שהבעי"א בכרכת שהחיינו באה מצד הדיוק בנוסח הברכה של פדיון הבן¹¹ – ומבאר את זה בשני אופנים: (א) מזה שמברכים "על פדיון הבן" (ולא לפדות) מוכח שאפשר לפדות גם ע"י שליח¹², ומכיון שכן מתעוררת הבעי" מי מברך ברכת שהחיינו: אבי הבן מברך אותה – אעפ"י שמפ"ז תבוטל לפעמים ברכה זו, היינו בעשותו שליח לפדות את בנו¹³ – מ"מ האב מברך משום "דקא עביד מצוה"; או שטעם זה, ביטול הברכה כשנעשה ע"י שליח, מכריע לתקן שהכהן מברך, שאז מברך בכל פדיון מאחר "דקמטי הנאה ליד'י" (כלל פעם. ב) הנוסח, "על" (פדיון הבן) מוכיח שאין מצות הפדיון נעשית ונגמרת ע"י אבי הבן לחוד, כי אם בסיוע הכהן שמקבל הפדיון¹⁴, ולכך מספקא

* (10) מזה משמע דכהן לא, "עביד מצוה" – וראה לקמן מהצל"ח, הרא"ש וכו'.

(11) ראה עד"ז בשו"ת חת"ס יוד"ס ס' רצ"ד.

(12) ע"פ הרא"ש (בשם הריב"א) פ"ק דפסחים ס' י. ר"ן שם.

(13) אבל ראה דרישה שם ס' שה סק"ג. שו"ת

חת"ס שם ס' רחצ.

(14) תשובת הריב"ש ס' קלא.

ו"ל הביאור: וצונו לפדות – מדגיש שיש כאן ענין א' (והפד' – היא רק פעולה שלו);

במצות הפדי': שאין הפדיון נעשה כ"א ע"י נתינת הכסף להכהן¹⁷.

בנוגע לאבי הבן הפודה ושל בנו הנפדה, י"ל בב' אופנים:

(א) מצות הפדי' היא על הבן, אבל היות שא"א לו לפדות את עצמו בקטנותו¹⁸, בעת חלות המצוה, הטילה התורה את המצוה על האב לפדות את בנו, ונכנס במקומו בחיוב זה.

(ב) מעיקרא דינא חיוב הפדי' הוא על האב – מצות הפדיון היא מצות האב¹⁹.

(17) דגם אם נאמר שהנתינה להכהן היא חלק מעצם הפדי' [ולא שהנתינה לכהן הוא רק כעין תנאי (ראה פרש"י בכורות נא, א. ד"ה יהי' לך, וראה בארוכה ברי"ט אלגזי הל' בכורות שם סי' סז, וסי' פב. וראה ב"י סי' שה)] הרי זה רק שהפדי' נעשית ע"י והוא מסייע בהמצוה (ראה לשון הריב"ש הובא לעיל ס"ג בדברי הצ"ח). אבל כהן לא מצוה קא עביד" (הרא"ש בכורות הובא לקמן הערה 38).

(18) ריב"ש בתשובה שם הובא בב"י ובדרישה שם.

בריב"ש שם, שזהו טעם הרמב"ם שכ' (הל' בכורים שם ה"ה) שהפודה את בנו מברך על פדיון הבן. ופודה עצמו מברך לפדות, כיון דעיקר מצוה בעצמו אלא שבקטנותו א"א. ועפ"י המבואר לקמן בפנים ובהערה 19 בסופה, י"ל שלכן לא הביא הרמב"ם שם ר"פ יא ובסהמ"צ שלו (מ"ע פ) פסוק הנאמר בו ציווי להאב לפדות את בנו (לא, בכור בניך תפדה" המובא בבבלי ולא, בכור אדם בבניך תפדה" שבירושלמי) כ"א הפסוק דפ' קרח, אך פדה תפדה את בכור האדם" שלא נאמר בו ציווי להאב לפדות את בנו (משא"כ הפסוק בכור בניך תתן לי שהביא בסהמ"צ שם).

(19) ב' אופנים אלו לכאורה י"ל בכמה מצות שהאב חייב בבנו קטן דקדושין שם. אבל גם אם נאמר דמילה* היא מצות הבן כאופן הא' שבפנים

ועד"ז יש להקשות גם בסיפא דענינא, במה שאמרו לר' שמלאי בב"י מדרשא ש,אבי הבן מברך שתיים, וגם בהסיום בגמ', והלכתא אבי הבן מברך שתיים – וכי מנינא אתא לאשמעינן? והלא לא היתה הבע"י בשתי הברכות, אלא באחת (שהחיינו), ולא הול"ל אלא „אבי הבן מברך שהחיינו“.

ד. גם צריך להבין: מהי השייכות של מצות פדיון הבן וברכתה (שלכן סודרה בסיום) למסכת פסחים?

בפי' הרשב"ם מבואר, „משום דאיירי מתניתן בשני מיני ברכות באדם אחד ומעשה אחד התלוי זה בזה כגון פסח וזבח שחגיגה באה עם הפסח משום הכי נקט נמי להאי עובדא דאבי הבן מברך שתיים“.

אמנם זה אתי שפיר בנוגע להגמרא: אבל עצ"ע בהרי"ף והרא"ש, שגם הם הביאו הלכה זו במס' פסחים, ודרכם הם הלא הוא „שמאספים פסקי הלכות מש"ס לאותו מסכת שעסקה בדין זה“ (ולא הי' להם להביאה אלא במס' בכורות לחודא)¹⁶? אלא ודאי שדין הנ"ל בפדיון הבן יש לו שייכות מיוחדת למס' פסחים.

ה. והביאור בכל זה: המצוה דפדיון נעשית ע"י שלשה משתתפים: אבי הבן הפודה את בנו, הבן – הנפדה, והכהן המקבל דמי פדיון.

והנה השתתפות הכהן, בזה שמקבל דמי הפדיון (ועי"ז נפדה הבכור), אין ענינה שעליו הוטל החיוב לפדות בכור מישראל, אלא שהוא חלק או תנאי

(* בנוגע לת"ת ע"י לשון אדה"ז (הל' ת"ת בתחילתו): „אבל ת"ת מ"ע מן התורה על האב ללמד

(16) וכמו שהקשה בקרבן נתנאל שם.

בנדון זה, שגדל הבן וכבר ראוי הוא – ולכן גם חייב הוא – לפדות את עצמו, נפקע חיובו (ובמילא גם זכותו) של האב בפדיית בנו בכורו¹⁸. אבל אם נימא שהחיוב מעיקרי' הוא על האב, הרי גם לאחר שגדל הבן ולא נפדה עדיין נשאר האב בחיובו ובזכותו²⁰; אלא שישנו לימוד מיוחד דאם לא פדאו אביו חייב לפדות א"ע, כנ"ל.

ובזה יש לבאר החילוק שבין הבבלי והירושלמי בנוגע למקורה של הלכה זו בקרא:

לסוגיית הירושלמי שגם דין זה, שאם לא פדאו אביו חייב לפדות עצמו, נלמד הוא מאותו הפסוק, וכל בכור אדם בבניך תפדה" שממנו למדין שהאב חייב לפדות את בנו, – היינו שבראשית מקורה של מצות פדיון הבן בכתוב נכללו ב' החיובים (של האב והבן) כאחד²¹ – מסתבר שהמצוה בעיקרה היא חובת הבן ושממנה מסוכבת גם חובת האב המפורשת בתורה: מכיון שהמצוה היא לפדותו בקטנותו, שאז א"א לו לפדות עצמו, לכן אמרה תורה שהאב יפדה את בנו (במקום הבן).

משא"כ לפי סוגיית הבבלי, שהלכה

20 ראה חינוך מצוה שצ"ב בסופו: „ולפי הדומה שהאב חייב לעולם לפדות בנו ואפילו אחר שהגדיל הבן המצוה מוטלת על האב וכמו שאמר הכתוב וכל בכור אדם בבניך תפדה הרי שהטיל המצוה על האב וכן נראה בקדושין". וראה שו"ת הרשב"א ח"ב סי' שכא (הובא בב"י ובב"ח יו"ד סי' שה). וכן משמע בלבוש שם.
21 ראה קה"ע שם (הובא לעיל הערה 4).

מהנפק"מ לדינא בין שני האופנים: אם לא פדאו אביו בקטנותו עד שגדל הבן על מי מהם מוטל חיוב הפדי'? דאם נימא כסברה הראשונה, שעיקר מצות הפדיון היא חובת הבן – הרי

(ראה בבאור לסהמ"צ לרס"ג להרי"פ פערלא מצוה לא"לב) עדיין יש מקום לומר בפדיון הבן שהיא מצות' דאב כאופן הב"מ, כי במילה אין ציווי מפורש שהאב צריך למול את בנו, והלימוד (שהאב צריך למול את בנו) הוא או מ,וימל אברהם את יצחק בנו" (קדושין שם) או מ,ביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ירוש' שם). משא"כ בפדיון הבן שהחיוב על האב לפדותו בנו מפורש בתורה בין להבבלי (לעיל הערה 3) בין להירושלמי (וראה לקמן הערה 26).

את בנו הקטן תורה אעפ"י שהקטן אינו חייב כו"י" (ר"ל שזה קמ"ל בהוספה זו: אעפ"י כו").

וראה פסקי דינים להצ"צ (חיידושים על הרמב"ם בתחלתו [שלט, ב] ביאור לשון הרמב"ם (הל' ת"ת פ"א ה"ג) ב,מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו כשיכיר) „כיון דת"ת מחוייב האב מדאורייתא ללמד את בנו .. א"כ שוא גם על הקטן יש חיוב מדאורייתא". והא דלא אמרינן כן גם בפדיון הבן ומילה (שיתחייב הבן כשיכיר – עוד קודם שיהגדיל) י"ל:

בת"ת החיוב דאורייתא הוא שהאב ילמוד עם (וביחד עם) בנו (היינו שהבן עצמו יכיר וילמוד תורה) ולא עוד אלא שהלימוד הוא באופן שהבן „ירגיל עצמו לקרות בתורה" (שו"ע אדה"ז שם – מהרמ"א סרמ"ה ס"ח) – משא"כ בפדיון הבן ומילה שכל מעשה הפדיון והמילה הוא מצד האב ורק שהמצוה מתקיימת (בגוף) הבן. ודוק.

[נוסף לזה י"ל ע"ד המבואר בתשובת זכרון יוסף (הובא בפתחי תשובה ליו"ד סי' שה סק"ב) דבפדיון הבן ומילה אם יקיימנה עכשיו לא יוכל לקיימה כשיגדל, משא"כ בת"ת].

(** אבל לפי מש"כ בריב"ש טעם הרמב"ם דבפודה את בנו מברך על כו' (ראה בהערה 18) – מבואר להיפך דהרי במילה כתב הרמב"ם (רפ"ג מהל' מילה) „ואם מל את בנו מברך למול את הבן". אבל עפ"י צ"ע דברי הרמב"ם בפיה"מ וכו', ראה לקמן סוף הערה 26.

ו. ועפ"ז תתיישב גם התמי' הנ"ל בסיומא דמסכת פסחים – טעם ההקדמה „פשיטא .. אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך” – כי דוקא לאחר הקדמה זו מובנת הבעייתא מי מברך ברכת שהחיינו:

הדיוק הוא: כיון ד„פשיטא” (כלי כל תנאים) דעל פדיון הבן האב מברך – היינו לעולם, גם לאחר שגדל הבן (ובנוסח שהאב אומר – „אשר קדשנו במצותיו וצונו”²⁷).

כלומר: אם אין האב מברך ברכה זו (כשגדל הבן) אלא הבן, והיינו מפני שהמצוה היא חובת הבן (אלא שהתורה הכניסה את האב בחיוב זה כשאי אפשר להבן) – אז לא הי' מיבעי להו מי מברך שהחיינו (בפדיון שבקטנותו של הבן), כי פשיטא שהכהן מברך כיון שהברכה שלו תהי' על ההנאה דמטי לידו, דאין סברא לומר שאבי הבן יברכה, מאחר שאין זו מצותו מעיקרא דדינא, אלא שהוא רק עושה מצות בנו²⁸ (ונ"ד שהעושה

זו (שהבן חייב לפדות א"ע אם לא פדאו אביו) ילפינן מפסוק אחר (הנאמר כפרט אחד בפרשת מתנות כהונה)²², ולא מאותו הפסוק שבפרשת פדה"ב שבו נאמר דין פדיון על האב²³ – מזה מוכח שחיובו של הבן אין לו מקום וקשר בחיובי דקרא שעל האב, אלא שהוא לימוד נוסף במק"א בתורה²⁴ שגם הבן יכול לפדות את עצמו כשיגדל. ז. א. שעצם המצוה דפדיון הבן הוא חובת האב, ולא של הבן, אלא שלאחר שגדל הבן הרי (לא שנפקע עי"ז משהו, ובנדו"ד – חיובו וזכותו של האב, דמהיכא תיתי, אלא ש)נעשה הבן מחויב בכל המצות ובהן ג"ז שבאם (לא פדאו האב, ופשיטא באם) אין האב רוצה²⁵ לפדות את הבן, הטילה התורה חיוב זה על הבן²⁶.

(22) ראה בהנסמן לעיל הערה 7.

(23) ועפ"ז יש להוסיף ביאור (נוסף על המבואר במנ"ח) כמה שמטיים בחינוך (הובא לעיל הערה 20) „וכן נראה בקדושי”.

(24) ראה שו"ת חת"ס שם סי' רצג: „אלא עיקר המצוה על האדם לפדות את בנו וזהו את ככור בניך תפדה ואי לאו ריבוי דתפדה לא הי' הגדול יכול לפדות את עצמו כלל ורחמנא רבה” וראה בארוכה ציונים לתורה (להר"י ענגיל) כלל לו, דחיוב הפדיון על האב לפדות את בנו הוא חיוב עצמי ופדיון עצמו (לכשיגדיל) הוא רק חיוב השלמה, עיי"ש. וראה צפע"ג (מהדר"ת מ, ז. השלמה ע' 46. הובאו במפענח צפונות ע' כקג"ד).

(25) אהר ל' החינוך שם „עבר האב ולא רצה לפדותו כו”.

(26) וי"ל שעד"ז הוא בנוגע למילה דלשיתת הירושלמי היא מצותי דהבן, כי מה שהאב חייב למול את בנו נלמד בירושלמי מהכתוב „וביום השמיני ימול בשר ערלתו” שלא נזכר בזה (ציווי) שהאב ימול את בנו, (ו„ימול” – פשוטו היינו בעצמו) אלא שחובן שביום השמיני א"א לו (להקטן) למול א"ע (ראה קה"ע שם),

משא"כ להבבלי (קדושין שם) שנלמד מהכתוב „וימל אברהם את יצחק בנו”, י"ל שהיא מצותי דאב (אבל ראה לעיל הערה 19). ועפ"ז י"ל שמזה הנפק"מ כשיגדיל הבן אם ישנו עדיין החיוב על האב, ראה פיה"מ להרמב"ם סופי"ט דמ"ט שבת „דכשיגדיל הילד ויגיע לזמן חיוב המצוה נפטר כל אדם ממילתו כו”.

וראה מנ"ח מצוה ב. (27) דלכאורה כ"ז מיותר כאן והול"ל על פדיון הבן אבי הבן מברך (ע"ד לשון הרא"ש והר"י). (28) ראה בשו"ת חת"ס שם סי' רצ"ג בתחלתו (מש"כ הר"ש להחת"ס) „אך בקטנותו אין יכול לפדות א"ע שוי' רחמנא האב שליח לבן ומשום הכי כשיגדיל ויכול לפדות א"ע פסקי' שליחות דאב”.

הבן³³, והמצוה (אף שנעשית ע"י אחר – האב) הוא דאחשבי³⁴ לההנאה³⁵ – ואם האב יברך שהחיינו, היינו שמברך על עצם המצוה, אין מקום להכהן לברך שהחיינו בקשר עם הטפל שבה (ד"אחשבה לההנאה"), וא"כ אין הברכה אלא על ההנאה לבדה³⁶].

ועפ"י הסבר הנ"ל יובן ג"כ דיוק הלשון (לאחר ש"שאל ב"י מדרשא") "אמרו לי אבי הבן מברך שתיים", ולא (דיים לפשוט את הבע"י לבדה) ש"אבי הבן מברך שהחיינו": להדגיש ה"טעם אחד הוא בשתייהן; שעיקר מצות פדה"ב דילי היא (ולא שבא במקום הבן, ולכן מברך על פדה"ב גם כשיש מקום לחיוב על הבן); עיקר ברכת שהחיינו דילי היא (ולכן מברכה אף דמטי הנאה לידי כהן, בדוגמת חיוב הבן, וכנ"ל).

דבשאר מתנות כהונה אין עושה הכהן כלום רק כשזוכה במתנות משלחו גבוה אבל בפדיון אע"פ שאין עושה מצוה .. מ"מ זכה בבו ונותנו לאב בפדיונו.

(34) וגם לדעת רש"י והרא"ש הסוברים שעצם הפד"י הוא ע"י הפרשה והנתינה לכהן היא רק כעין תנאי (ראה רי"ט אלגזי המסומן בהערה 17) הרי מ"מ שייך לומר שהמצוה אחשבי' לההנאה כי "לא נעשית המצוה עד שיבוא הפדיון ליד כהן" (ב"י יו"ד סי' שה). שלכן מברך קודם שיתן הפדיון לכהן כיון דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן (ב"י שם).

(35) ונ"ד איסורא אחשבי' – בכורות י, א. רש"י ד"ה חלה (ביצה כו, ב). ולכאורה עפ"י אם הוא ספק בכור שאז אין האב יכול לברך, גם הכהן אינו יכול לברך שהחיינו; אבל י"ל דגם ספק מצוה אחשבי' לההנאה ומברך. וראה שו"ת חת"ס שם סי' רצט.

(36) ע"פ המבואר בפנים וע"פ תשובות הרשב"א (המובא בהערה 33) מובן שא"א לפרש האיבעי' כמו"ש בספר חוט המשולש בההדרן למס' פסחים.

מצוה לאחרים אין מברך שהחיינו²⁹).

אבל מכיון ד"פשיטא" שברכת "אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך (לעולם)", שמה מוכח דפדיון הבן מצותו של האב היא – א"כ מיבעי' לן מי מברך שהחיינו, האב או הכהן, מאחר דשניהם שווים בה לכאורה: האב יברך, דקא עביד מצוה", שאותו זיכה הקב"ה במצוה זו (הבאה מזמן לזמן³⁰), או שהכהן יברך כיון "דמטי הנאה לידיו", ו"כל שמחת לבב הבאה לאדם כו' חייב לברך עליו"³¹.

[וא"ת: א"כ יברכו שניהם "שהחיינו", אבי הבן (על הנתינה) מצד זכות המצוה והכהן (על הקבלה) משום "דמטי הנאה לידיו"? י"ל, מאחר שנקטינן דאין מברכין "שהחיינו" על כל הנאה הבאה לו לאדם אלא רק בהנאת דבר חשוב ומיוחד (שלכן מברכין רק אם קנה בית חדש או בגד חדש וכו')³², לכן בנדו"ד, אין על הכהן לברך "שהחיינו" מצד הנאתו בקבלת ה' סלעים בלבד, אלא משום שהנאה זו באה לו ממצות פדיון

(29) רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"י. אבל ראה בהנסמן לעיל הערה 13.

(30) ראה תוס' ד"ה לאחר בכורות מט, א. מאירי סוף פסחים. ר"ן סוכה פ"ד.

(31) סדר ברה"ג לאדה"ז רפ"ב. וראה רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ז.

(32) טושו"ע או"ח סי' רכג. ברה"ג שם ס"ב וה'.

(33) וי"ל שזהו דיוק לשון הרשב"א שכתב (תשובות הרשב"א ח"א סי' שלח): "ומאן דבעי לה (אם הכהן מברך שהחיינו או האב) משום דאיכא ברכת שהחיינו בהאי מצוה מספקא לנא מאן מינייהו מברך".

ומה שלא מצינו סברא זו בשאר מתנות כהונה י"ל עפ"מ"ש בריב"ש (שם בסוף התשובה):

מברך שהחיינו: כיון שהצלת „בני בכורי ישראל“ (סיבת הציווי) היתה ע"י ש"פסח הוי"ו⁴¹, ולאחרי זה „הוציא הוי"ו“, הקב"ה בעצמו פדה בנו בכורו מארץ מצרים, מזה מובן שגם בהמסובב, במצות פדיון הבן⁴², המצוה היא על האב לפדות בנו בכורו.

ת. עפ"י כל הנ"ל יש לבאר את הסיום דמסכת פסחים בפנימיות הענינים – הסיום והשלמות דהפדיון של „בני בכורי ישראל“ (מהגלות, היינו הגלות הזה האחרון).

שהרי „חוקיו ומשפטיו לישראל כו' הוא עושה (בעצמו)⁴³, ובודאי יקיים הקב"ה מצות פדיון הבן⁴³, לפדות בנו בכורו (מהגלות).

והתחלת הסיום: „ר' שמלאי“

שהוא בעל השמועה והפס"ד⁴⁵: לעולם יסוד⁴⁶ אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל, וכללות סדור שבחו של הקב"ה הוא בשנים: בנגלה וב-

(41) שם כג.

(42) ראה עד"ז בשו"ת חת"ס שם סו"ס רצג לענין פדיון הבן ע"י שליח.

(43) שמו"ר פ"ל, ט.

(43*) ראה במד"ר ר"פ יז.

(44) גם בפנימיות הענינים דלקמן בפנים – כי לימוד ה' פדיון הבן וגאולה ה"ז ענין דפדיון וגאולה וכמרז"ל כל העוסק בתורת עולה כו' (סוף מנחות. שו"ע אדה"ז מהדו"ק ס"א ס"א. מהדו"ת שם ס"ט).

(45) ברכות לב, א.

(46) ועפ"ז יובן (בפנימיות הענינים) מה שהקדימו בשאלתם, „כהן מברך“ קודם ל„אבי הבן מברך“ אף שבנוגע לברכת על פדיון הבן פשיטא להו דאבי הבן מברך – כי בסדור שבחיו של הקב"ה, הסדר הוא: אתה בנגלה – כהן שבבחי' השתל' (כפנים בארוכה), ואח"כ קדשנו בנסתר – „אבי הבן“ שלמע' מהשתל'.

באם ה' נאמר „אבי הבן מברך שהחיינו“, לא הוה ידעינן טעמא דמילתא והי' אפשר לומר דזהו משום שאין די בהנאה זו דמטי ליד' דכהן לברך עלי' שהחיינו³⁷ (כשם שאין ממרכים רק אם קנה בית חדש וכו'; וע"ד שאין הכהן מברך על כל מתנות כהונה³⁸ וכיו"ב).

ז. ועפ"ז יל"פ השייכות של הענין דפדיון הבן למסכת פסחים, כשם שמצוה (העיקרית) של פדיון הבן („וכל בכור אדם בבניך תפדה“) נאמרה בתורה שבכתב בהמשך לטעמו וסיבתו של הציווי – „ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים“⁹ והציל את „בני בכורי ישראל“³⁹, ולכן מחוייב כל אב מבני לפדות את בנו בכורו – עד"ז הוא הסדר והענין (בתושבע"פ) במס' פסחים, שעיקרו ותוכנו של הפסח הוא „אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים (במכת בכורות) ואת (בכורות) בתינו הציל“⁴⁰ – הרי הוא הוא הטעם למצות פדיון הבן, ולכן הרי היא המסובב והסיום של מס' פסחים.

ובשייכות סיום זה למס' פסחים מרומז גם הטעם הנ"ל בהא שהאב

(37) ונפק"מ בין שני הטעמים – בספק בכור כו' לדעת החת"ס – דלעיל בהערה 35.

(38) תשובת הרשב"א (ח"א סי' של"ח). וראה מאירי סוף ערבי פסחים עוד טעם שאין הכהן מברך שהחיינו במתנות כהונה (וראה רא"ש בכורות פ"ח סי' ה (הובא בטור שם) לענין ברכת הכהן בפדה"ב: אין הכהן מברך כלום וכן מסתבר דכהן לאו מצוה קעביד אלא מקבל מתנות כהונה).

(39) שמות ד, כב.

(40) פרשתנו יב, כז.

הוא בחי' חכמה⁵¹ שהו"ע אלפיים שנה קדמה תורה לעולם – בחי' אאלפך חכ'⁵²). ו"כהן" שהוא איש החסד⁵³, הוא מדריגת האור שבאה בהשתלשלות.

וזוהו ופשיטא דעל פדיון הבן אבי הבן מברך, ברכה מל' המשכה⁵⁴, דהמשכת הגאולה עצמה תהי' מבחי' "אב" שלמעלה מסדר השתלשלות.

וכמו שהי' בגאולה הראשונה של בני" – מארץ מצרים – שהקב"ה בכבודו ובעצמו גאלם⁵⁵, ואף שמצד סדר השתל' הי' מקום לטענה, "אלו עובדי כו' ואלו עובדים וכו'"⁵⁶.

ועל אחת כמה וכמה בגאולה השלימה מגלותנו זה האחרון, דדבר פשוט הוא, שפדייתנו וגאולתנו תהי' ע"י אבינו שבשמים בכבודו ובעצמו – שלמעלה מסדר השתל'.

אלא שהבעי"א היא בנוגע לברכת "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", היינו לא במקורה ושרשה של המשכת עצם הגאולה אלא באופן ואיכות המשכתה בזמן (ומקום) למטה, הנה בזה מיבעי' מי מברך כהן דמטי הנאה לידי' או אבי הבן מברך דקעביד מצוה: "כהן מברך": דברכתה והמשכתה של הגאולה תהי' ע"י הכהן איש החסד. ז. א. עם היות ששרשה הוא מלמעלה מסדר השתלשלות בכ"ז המ-

נסתר, וכנוסח הברכות⁴⁷ ברוך אתה כו' אשר קדשנו; "אתה" (לנוכח) – בנגלה (ממכ"ע – סדר השתלשלות), ו"קדשנו" בנסתר (סוכ"ע – למעלה מהשתלש-לות).

והנה סודר השבח צ"ל כמה פעמים בכל יום. ובענין עקרי – "לאהבה את ה'א ולעבדו בכל לבבכם⁴⁸ איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה"⁴⁹. ומובן שתנויי דר' שמלאי בענין זה הווי. ולכן כאשר

"אקלע לפדיון הבן" – אקלע לידי' ג"כ שקו"ט השייך גם לנדו"ז – דוגמת פדה"ב דעובדא שבש"ס – בנוגע לפדיון "בני בכורי ישראל", פדיון כללות בני" בדורותינו אלה שהם עקבתא דמשיחא (וכדמוכח מכל הסימנים דסיום מס' סוטה), הזמן ד"אקלע לפדיון הבן" שהקב"ה עומד לפדות בנו בכורו מהגלות.

וממשיך בסיום (הגלות) ואומר: "פשיטא אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך", והאיבעי' היא מי מברך שהחיינו, כהן מברך או אבי הבן מברך:

דהנה החילוק בין בחי' אב ובחי' כהן הוא דבחי' "אב" הוא האור א"ס ב"ה שלמעלה מהשתל⁵⁰ (וכידוע דאב

(51) תניא פ"ג. ובכ"מ.

(52) ראה ספר המאמרים תש"ח ע' 272 ואילך ובהנמסר שם.

(53) ראה זח"ג קמה, ב. תניא רפ"ג. ובכ"מ. וראה אגה"ק סי"ב (קית, א).

(54) ראה לקו"ת עקב טז, ב. דרמ"צ ע' 295. ובכ"מ.

(55) הגדה ש"פ.

(56) מכילתא שמות יד, כט. זח"ב קע, ב. ילקוט ראובני שמות יד, כז.

(47) ראה בזה זח"ג רפט, א. רשב"א בע"י ברכות מ, ב. אבודרהם בסדר תפלות של חול (ברכת השחר ע' לג) בשם ריב"א. לקו"ת מסעי (צא, סע"ב, צב, ג). ועוד.

(48) עקב יא, יג.

(49) תענית בתחלתה.

(50) ראה לקו"ת שה"ש יג, ב. כשנמשך אוא"ס להתלבש בח"ע נקי אבינו. פירוש המלות להצ"צ (דרמ"צ ח"ב) רס, א [ביאורה"ז להצ"צ ח"ב ע' תתכט. המו"ק].

למעלה מהשתל' בתוך גדרי, הזמן (ומקום) הזה, שגם אופן הגאולה יהי בדרך למעלה מהטבע לגמרי⁶⁴.

ובע"ז זו איפשטא באמרם, אבי הבן מברך שתיים: "מכיון שפדיון הבן בכורו היא מצותו של אבינו שבשמים, הרי כמו שראשית המשכת הגאולה (ברכה ראשונה), היא למע' מסדר השתל' – כמו"כ הוא באופן המשכתה והגעתה למטה תהי' ע"י, "האב" – שלא תעבור דרך סדרי הטבע וכו', כ"א בשעתא חדא וברגעא חדא⁶⁵ ובחסד וברחמים עד שתתבטא גם ברגש השמחה והעונג של הגוף כפשוטו⁶⁶.

ומרומו הוא גם בהשייכות של פדיון הבן למס' פסחים (נוסף על המבואר לעיל שענין מס' פסחים הוא מה שהקב"ה בעצמו פדה את, בני בכורי ישראל" ביצי"מ, יש בזה רמז גם הגאולה העתידה) שפסח הוא גם מל' פסח⁶⁷ (הקב"ה עלן) שזהו ל' תרגום

שכתה, בזמן הזה" תהי' ע"י מדת החסד, בדרך סדר השתלשלות.

והטעם ע"ז: "דקמטי הנאה לידי" – שהרי, "שכינתא בגלותא", מדרי' אלקות (ממכ"ע) שהיא, כביכול, בגלות, וכמרז"ל⁵⁷, "גלו לאדום שכינה עמהם" (ובהגאולה נאמר), "ושב ה"א את שבותך"⁵⁸ והשיב לא נאמר אלא ושב מלמד שהקב"ה שב עמהן כו"⁵⁹ – מטי הנאה לידי' – ד, "אלקיכם כהן הוא"⁶⁰;

גם י"ל, ענינה של הגאולה הוא (גם), "הנאה" (בתור שכר⁶¹) דמטי ע"י גאולתן של בני, ולכן אפשר שהגאולה תעבור דרך לבושי הטבע וכו', שהרי גם באופן זה, "מטי הנאה" – ישנה הנאת הגאולה.

אמנם מאידך סברא ש, אבי הבן מברך: "שגם המשכתה ופועלתה של הגאולה, בזמן הזה" תהי' ע"י, "האב" – אבינו שבשמים.

והטעם: "דקעביד מצוה". היינו שענינה של הגאולה הוא לא רק ה, "הנאה" דמטי על ידה, אלא שגם עצם (ואופן) הגאולה עיקר הוא⁶², שה"ה מצות הקב"ה⁶³. ולכן האב עצמו מברך וממשיך את הגאולה כמו שהיא

(57) ספרי מסעי לה, לד. וראה אגה"ק סכ"ה (קמ, רע"א).

(58) נצבים ל, ג.

(59) מגילה כט, א. פרשי' נצבים שם.

(60) סנהדרין לט, טע"א.

(61) ראה שו"ת חת"ם שם סי' שנו.

(62) ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"י.

(63) ראה לקו"ש ח"ה (ע' 244 ואילך) שגילוי

העצמות לע"ל (נח"ר לנברא) אין זה רק שכר על עבודת התומ"צ דעכשיו, אלא שנוגע לעצם קיום התומ"צ והמשכת העצמות שנועשה על ידם (– נח"ר לבורא) עיי"ש.

(64) ע"פ המבואר בלקוטי לוי"צ (לקוטים על מארז"ל ע' קיד ואילך) שר' שמלאי שייך בעיקרו לחלק הנגלה שבתורה כי שמלאי פירושו כמו שמלה דהיינו לבוש, ומגיע בבחי' זו"נ (ולכן לא רצה ר"י ללמוד עמו ספר יוחסין – אגדה שמגיע בחו"ב) – יובן מה שר' שמואל בעצמו, לא היה בידיו, שלא הי' יכול להגיע לזה שפדיון הבן הוא ע"י האב – בחי' חכמה (שלמע' מהשתל).

(65) וכפס"ד הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ה): הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלות ומיד הן נגאלין.

(66) שאז דוקא מברכים שהחיינו. ראה בהנסמן בלקו"ש ח"י ע' 47 הערה 30. וראה לענין פדה"ב תוס' ד"ה לאחר בכורות מט, א. וברא"ש שם ס"ח (הובא בב"י שם) די"ל דאין מברכין שהחיינו (גם) אם מוכיר צערו.

(67) מכילתא עה"פ, "ופסחתי עליכם" (פרשתנו יב, יג) וראה שם עה"פ, "ופסח הוי" (שם יב, כג).

ומתחלה אמרו זה בבי מדרשא היינו בד' אמות של תורה, ואח"כ מסיים, "והלכתא אבי הבן מברך שתיים", שנמשך הענין גם בהליכות עולם⁷¹ ש"אבי הבן מברך שתיים" – שבין עצם הפדי', ובין המשכתה למטה מעשרה טפחים תהי' מלמע' מסדר השתל', באופן של דילוג (שגם זה מהפירושים של "ופסח ה"⁷²), בטוב הנראה והנגלה, בקרוב ממש.

(משיחת י"א ניסן תשכ"ב)

(71) נדה – בסיומה.

(72) פרש"י. וראה גם מכילתא ופרש"י עה"פ "ופסחתי עליכם".

וכן תרגם אונקלס עה"פ "ופסחתי" – "ואיחוס", "ופסח הוי" – "ויחוס ה"⁶⁸, והיינו שהפדי' של בנו בכורו תומשך גם ב"תרגום" (בלשון ולבושי העולם⁶⁹) באופן של רחמים רבים⁷⁰ וחמלה גדולה.

(68) וראה גם פרש"י "וחמלתי", "וחמל".

(69) ראה תו"א פ' משפטים.

(70) ששייכים במיוחד ל"אב" כמ"ש כרחם

אב. וראה פסיקתא דר"כ (ע"פ "אנכי אנכי הוא מנחמכם"): דרכו של אב לרחם כו'. וראה לקו"ש ח"ד (ע' 1081) ש"אב" מורה על גילוי הרחמים המשלים לגמרי את החסרון עיי"ש. וראה פיה"מ לאדהאמ"צ סקי"א.

